МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Філологічний факультет

Кафедра загального та прикладного мовознавства

_____
кафедрою загального
та прикладного мовознавства
від “____”_____2026 р.,
протокол № _____

Завідувач кафедри

_____ Наталія ДУБОВИК
(підпис) (ім’я, прізвище)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача _____першого (бакалаврського)_____ рівня вищої освіти

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО КОДУВАННЯ ТА ПЕРЕМИКАННЯ КОДІВ У ПРОЦЕСІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО БІЛІНГВІЗМУ

(тема роботи)

Спеціальність (спеціалізація) 035 Філологія 035.10 прикладна лінгвістика
(код та найменування спеціальності; спеціалізації спеціальності)

Освітня програма Прикладна лінгвістика та англійська мова
(назва освітньої програми)

Здобувач _____ Марія ЧУБ
(підпис) (ім’я, прізвище)

Науковий керівник _____ Юлія КРАПИВА
(підпис) (ім’я, прізвище)

Харків – 2026

РЕФЕРАТ

У кваліфікаційній роботі досліджено мовне кодування та кодове перемикання в умовах індивідуального білінгвізму. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі багатомовності та потребою кращого розуміння мовної поведінки білінгвів.

Метою роботи є аналіз механізмів кодового перемикання та чинників, що впливають на вибір мови в комунікації.

Об’єкт дослідження – індивідуальний білінгвізм, предмет дослідження – мовне кодування та кодове перемикання як механізми білінгвального мовлення.

У роботі використано аналіз наукових джерел, спостереження і контекстуальний аналіз.

У результаті встановлено, що кодове перемикання є природним явищем і виконує функції уточнення змісту, емоційного підсилення та адаптації мовлення до ситуації спілкування. Білінгви використовують мови як єдиний ресурс, а найпоширенішими є внутрішньореченнєве та термінологічне перемикання.

Наукова новизна полягає в уточненні функцій кодового перемикання та поєднанні психолінгвістичного і соціолінгвістичного підходів.

Практичне значення роботи полягає у використанні результатів у викладанні мов, дослідженнях мовної поведінки та підготовці перекладачів.

Ключові слова: білінгвізм, індивідуальний білінгвізм, кодове перемикання, мовне кодування, мовна поведінка, психолінгвістика, соціолінгвістика, комунікація, двомовність.

SUMMARY

Chub M. R. Features of Language Coding and Code-switching in the Process of Individual Bilingualism

The qualification paper examines language encoding and code-switching in the context of individual bilingualism. The relevance of the topic is determined by the growing role of multilingualism and the need for a better understanding of bilingual language behavior.

Subject area is individual bilingualism; the specific topic is language coding and code-switching as mechanisms of bilingual speech.

The object of the research is individual bilingualism, while the subject is language encoding and code-switching as mechanisms of bilingual speech.

The study uses the analysis of scientific sources, observation and contextual analysis.

The results show that code-switching is a natural phenomenon that performs the functions of clarifying meaning, emotional emphasis, and adapting speech to communication situations. Bilinguals use their languages as a unified resource, and the most common types are intra-sentential and terminological switching.

The scientific novelty of the research lies in clarifying the functions of code-switching and combining psycholinguistic and sociolinguistic approaches.

The practical significance of the study lies in the application of the results in language teaching, studies of language behavior, and translator training.

Key words: bilingualism, individual bilingualism, code-switching, language encoding, language behavior, psycholinguistics, sociolinguistics, communication, multilingualism.

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО БІЛІНГВІЗМУ ТА КОДОВОГО ПЕРЕМИКАННЯ 9

1.1. Поняття білінгвізму в сучасній лінгвістиці 9

1.2. Індивідуальний білінгвізм як динамічна мовна система 11

1.3. Основні підходи до вивчення кодового перемикання 14

Висновки до розділу 1 16

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ТА СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ЧИННИКИ ВИБОРУ МОВНОГО КОДУ 18

2.1. Психологічні механізми мовного кодування у білінгвів 18

2.2. Соціальні та комунікативні фактори вибору мови 20

2.3. Типи та функції кодових переходів у білінгвальному мовленні 22

Висновки до розділу 2 24

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ МОВНОГО МАТЕРІАЛУ 26

3.1. Методика збору та обробки емпіричних даних 26

3.2. Аналіз прикладів кодового перемикання у реальному мовленні 27

3.3 Узагальнення спостережень і висновки щодо мовного кодування білінгів 30

Висновки до розділу 3 32

ВИСНОВКИ 34

ЛІТЕРАТУРА 37

ВСТУП

У сучасному світі, де міжмовні контакти стають повсякденним явищем, а багатомовність – невід'ємною рисою соціального життя, питання білінгвізму набуває особливої ваги. Індивідуальний білінгвізм є динамічним процесом, що відображає когнітивну та соціальну гнучкість мовця. Одним із ключових проявів білінгвальної компетенції виступає перемикання кодів, тобто перехід із однієї мови на іншу залежно від ситуації спілкування. Вивчення цього явища дає змогу краще зрозуміти механізми мовного кодування, фактори вибору мовного коду та соціокультурні аспекти мовної поведінки білінгвів. **Актуальність роботи** зумовлена потребою поєднання психолінгвістичного та соціолінгвістичного підходів до аналізу мовлення двомовних осіб у реальних комунікативних умовах.

Кваліфікаційну роботу виконано у науковому семінарі «Теоретичні та прикладні аспекти соціолінгвістики» відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри загального та прикладного мовознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз особливостей мовного кодування та процесів перемикання кодів у білінгвальному мовленні, визначити психологічні та соціолінгвістичні чинники вибору мови й окреслити основні типи й функції кодових переходів у комунікації білінгвів.

Завдання дослідження:

1) уточнити поняття білінгвізму та індивідуального білінгвізму в сучасній лінгвістичній науці;

2) проаналізувати основні теоретичні підходи до вивчення кодового перемикання;

3) визначити психолінгвістичні механізми мовного кодування у білінгвів;

4) з'ясувати соціолінгвістичні чинники, що впливають на вибір мовного коду в різних ситуаціях спілкування;

5) схарактеризувати типи та функції кодових переходів у білінгвальному мовленні;

6) провести аналіз мовного матеріалу для виявлення закономірностей використання обох мов;

7) узагальнити результати спостережень і визначити особливості мовної поведінки індивідуального білінгва.

Об'єкт дослідження – індивідуальний білінгвізм як форма мовної компетенції особистості.

Предмет дослідження – мовне кодування та перемикання кодів як механізми реалізації індивідуального білінгвізму.

У процесі дослідження були використані такі **методи:** описовий метод – для аналізу теоретичних підходів до вивчення білінгвізму та кодового перемикання; метод лінгвістичного спостереження – для виявлення особливостей мовної поведінки білінгвів; елементи психолінгвістичного та соціолінгвістичного аналізу – для визначення чинників вибору мовного коду; метод узагальнення та систематизації – для формування висновків дослідження. Також у роботі було використано аналіз мовного матеріалу, що дало змогу простежити особливості функціонування кодових переходів у реальному мовленні.

Теоретико-методологічною основою роботи є праці українських та зарубіжних дослідників у галузі соціолінгвістики, психолінгвістики та теорії білінгвізму, зокрема Л. Герман [Герман, 2018], Г. Красовської, О. Сухомлинова та П. Сигеди [Красовська, Сухомлинов, Сигеда, 2020], А. Л. Бітті-Мартінес, Дж. Р. Вальдес Крофф та П. Е. Дусciac [Beatty-Martínez, Valdés Kroff, Dussias, 2018], С. Кедер та Е. Каан [Kheder, Kaan, 2021], а також інших дослідників, присвячених проблематиці індивідуального білінгвізму та кодового перемикання.

Наукова новизна дослідження полягає у систематизації підходів до розуміння кодового перемикання в умовах індивідуального білінгвізму та уточненні його функціональних особливостей у реальному мовленні. У

роботі акцент зроблено на поєднанні психолінгвістичного та соціолінгвістичного підходів, що дозволило розглянути мовне кодування не лише як мовне явище, а як результат взаємодії когнітивних процесів і комунікативного середовища.

Окрему увагу приділено аналізу природних мовленнєвих ситуацій, у яких кодове перемикання проявляється як спонтанний механізм адаптації мовця до умов спілкування. Уточнено, що в індивідуальному білінгвізмі обидві мовні системи функціонують не ізольовано, а як єдиний комунікативний ресурс, що впливає на характер мовної поведінки.

Практичне значення одержаних результатів. Практична значущість дослідження полягає в можливості використання його результатів у навчальному процесі та лінгвістичних дослідженнях, пов’язаних із білінгвізмом і міжмовною комунікацією. Отримані висновки можуть бути корисними для викладання іноземних мов, зокрема в поясненні особливостей мовної інтерференції та змішаного мовлення.

Крім того, матеріали роботи можуть бути використані у підготовці фахівців у галузі перекладу та комунікації, оскільки дозволяють краще зрозуміти, як і чому мовці переходять між мовами в реальних умовах. Результати дослідження також можуть слугувати основою для подальших наукових розвідок у сфері психолінгвістики та соціолінгвістики.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати дослідження обговорювалися на науковому семінарі «Теоретичні та прикладні аспекти соціолінгвістики». Результати дослідження було представлено у вигляді доповіді на X Міжнародній студентській науковій конференції «Пріоритетні напрямки та вектори розвитку світової науки» (м. Кременчук, 24 квітня 2026 року).

За матеріалами дослідження опубліковано **тези:**

Індивідуальний білінгвізм як динамічна мовна практика. Пріоритетні напрямки та вектори розвитку світової науки : матеріали X Міжнародної студентської наукової конференції, м. Кременчук, 24 квітня 2026 р. / ГО

«Молодіжна наукова ліга». Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2026. С. 167–168 [Чуб, 2026].

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури (41 позиція). Загальний обсяг дослідження – 39 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО БІЛІНГВІЗМУ ТА КОДОВОГО ПЕРЕМИКАННЯ

1.1. Поняття білінгвізму в сучасній лінгвістиці

У сучасних умовах активної міжкультурної взаємодії питання функціонування кількох мов у межах однієї мовної особистості привертає дедалі більшу увагу дослідників. Саме тому уточнення поняття білінгвізму є необхідним кроком для подальшого аналізу мовного кодування та процесів перемикання кодів, які становлять основу цього дослідження.

У науковій літературі білінгвізм зазвичай тлумачать як здатність використовувати дві мови в процесі комунікації. Проте таке визначення є доволі загальним і не відображає всієї складності цього явища. Насправді рівень володіння мовами, сфери їх застосування та умови формування можуть істотно відрізнятися, що ускладнює створення універсального визначення. У зв’язку з цим у сучасній лінгвістиці білінгвізм розглядається не як однорідне явище, а як спектр різних мовних практик.

Зокрема, дослідники звертають увагу на те, що володіння двома мовами не обов’язково передбачає однаковий рівень їх засвоєння. У реальному мовленні частіше спостерігається ситуація, коли одна з мов є домінантною, тоді як інша використовується в обмеженіших комунікативних умовах. Саме тому поряд із уявленням про збалансований білінгвізм у науковому обігу активно використовується поняття домінантного білінгвізму, що точніше відображає мовну практику більшості мовців [Бурейко, 2016].

Важливим є також спосіб формування білінгвізму. У одних випадках дві мови засвоюються паралельно ще з дитинства, у інших – друга мова з’являється пізніше, під впливом навчання або соціального середовища. Ця

різниця суттєво впливає на особливості мовної поведінки, зокрема на швидкість обробки мовної інформації та характер взаємодії між мовами.

Сучасні підходи до вивчення білінгвізму формуються на перетині кількох наукових напрямів. У межах соціолінгвістики він розглядається як наслідок мовних контактів і соціальних процесів, що відображає функціонування мов у певному середовищі [Красовська, Сухомлинов, Сигеда, 2020]. Такий підхід дозволяє врахувати роль суспільства, культури та комунікативних ситуацій у формуванні мовної поведінки білінгвів.

Водночас психолінгвістичні дослідження зосереджуються на внутрішніх механізмах функціонування двох мов у свідомості мовця. Зокрема, доведено, що під час мовлення активуються обидві мовні системи, навіть якщо використовується лише одна з них [Kheder, Kaan, 2021]. Це свідчить про тісний зв’язок між мовами в когнітивній структурі білінгва та створює передумови для таких явищ, як інтерференція та перемикання кодів.

Окремо варто підкреслити, що в сучасній лінгвістиці білінгвізм дедалі частіше розглядається як динамічний процес, а не як фіксований стан [Krapyva, Sukhovii, 2024]. Це означає, що мовна компетенція білінгва може змінюватися залежно від життєвих обставин, мовного середовища та частоти використання кожної з мов. Такий підхід є особливо важливим для цього дослідження, оскільки дозволяє розглядати мовне кодування як гнучкий і варіативний процес.

Крім того, функціонування двох мов у межах однієї мовної особистості нерозривно пов’язане з явищем кодового перемикання. Як зазначає Герман Л. (2018), воно виникає як природний результат мовного контакту і є невід’ємною частиною мовної практики білінгвів [Герман, 2018]. Таким чином, аналіз білінгвізму створює теоретичну основу для подальшого розгляду механізмів перемикання мовних кодів.

Отже, у сучасній лінгвістиці білінгвізм постає як складне й багаторівневе явище, що поєднує індивідуальні когнітивні процеси та соціальні чинники. Його розуміння як динамічної системи відкриває можливість більш

глибокого аналізу мовного кодування та особливостей мовної поведінки білінгвів, що й становить подальший напрям дослідження.

1.2. Індивідуальний білінгвізм як динамічна мовна система

Індивідуальний білінгвізм у сучасній лінгвістиці розглядається як складна багаторівнева система, що поєднує мовні знання, комунікативні навички та механізми їх когнітивної реалізації. На відміну від традиційного підходу, де білінгвізм визначався як просте володіння двома мовами [Крапива, 2015], сучасні дослідження акцентують увагу на його процесуальному характері. Це означає, що білінгвізм не є фіксованим станом, а постійно змінюється під впливом мовного середовища, частоти використання мов і комунікативних ситуацій. Саме тому його доцільно розглядати як динамічну систему, що перебуває у постійній перебудові [Чуб, 2026].

У структурному плані індивідуальний білінгвізм складається з двох мовних підсистем, які функціонують не автономно, а у стані постійної взаємодії. При цьому важливо, що жодна з мов не існує «окремо» у свідомості мовця: вони формують єдину когнітивну мережу, у межах якої відбувається конкуренція та кооперація мовних елементів. У процесі мовлення активуються обидві системи, навіть якщо реалізується лише одна з них, що потребує постійного механізму контролю вибору мовного коду [Kheder, Kaan, 2021].

Важливою характеристикою цієї системи є її нерівноважність. У більшості білінгвів одна мова виконує домінантну функцію, тоді як інша обмежується окремими сферами використання. Проте така домінантність не є сталою – вона змінюється залежно від життєвих умов, освітнього середовища або соціальної інтеграції мовця. Наприклад, мова, яка була другорядною в дитинстві, може стати домінантною у дорослому віці через

професійну діяльність або міграцію. Таким чином, баланс мов є рухомим і залежним від зовнішніх факторів.

Окремого розгляду потребує механізм когнітивної організації білінгвальної системи. У психолінгвістиці наголошується, що вибір мовного коду не є автоматичним процесом, а передбачає роботу механізмів когнітивного контролю, які регулюють доступ до мовних одиниць і пригнічують небажану активацію альтернативної мови [Kheder, Kaan, 2021]. Це дозволяє мовцеві ефективно адаптувати мовну поведінку до конкретної комунікативної ситуації.

Додатково слід враховувати, що індивідуальний білінгвізм має не лише когнітивну, але й соціальну природу. Мовна поведінка білінгва формується під впливом соціального середовища, у якому відбувається комунікація. Як зазначається у соціолінгвістичних дослідженнях, статус мов, їх престижність, а також соціальні норми безпосередньо впливають на вибір мовного коду [Красовська, Сухомлинов, Сигеда, 2020]. Таким чином, білінгвізм не може розглядатися поза соціальним контекстом, оскільки саме він визначає функціональний розподіл мов.

Окремим аспектом є ситуаційна варіативність мовної поведінки. Один і той самий білінгв може використовувати різні мови залежно від співрозмовника, теми розмови або емоційного стану. Це свідчить про те, що мовна система є адаптивною і реагує на найменші зміни комунікативних умов. У цьому контексті білінгвізм можна порівняти з адаптивною мережею, яка постійно переналаштовується відповідно до зовнішніх стимулів.

Важливо також підкреслити часовий аспект розвитку білінгвальної системи. Індивідуальний білінгвізм не формується миттєво і не залишається незмінним після формування. Він розвивається протягом усього життя мовця, змінюючи структуру залежно від інтенсивності мовної практики. У сучасних оглядових дослідженнях підкреслюється, що білінгвальні системи

є надзвичайно складними та багатофакторними, що ускладнює їх однозначне описання або класифікацію [Голобородько, 2015].

Додатковим рівнем аналізу є інтеграція індивідуального досвіду мовця. Кожен білінгв має унікальну історію мовного розвитку, яка включає час і спосіб засвоєння мов, середовище їх використання та частоту мовної практики.

Саме цей індивідуальний досвід формує специфічну структуру мовної системи, яка не є універсальною для всіх носіїв двох мов.

Рис. 1.1 Складники індивідуального білінгвізму

Також варто звернути увагу на те, що білінгвальна система не є замкненою. Вона постійно взаємодіє з новими мовними елементами, які надходять із зовнішнього середовища. Це призводить до поступового оновлення мовного репертуару індивіда, а також до зміни співвідношення між мовами. У цьому сенсі білінгвізм можна розглядати як відкриту систему, що перебуває у стані постійного розвитку.

Таким чином, індивідуальний білінгвізм є динамічною мовною системою, що функціонує на перетині когнітивних механізмів, соціальних умов і індивідуального мовного досвіду. Його ключовими характеристиками є структурна нерівноважність, ситуаційна варіативність і здатність до постійної перебудови. Саме ці особливості створюють основу

для подальшого аналізу кодового перемикання як одного з центральних механізмів функціонування білінгвальної мовної системи.

1.3. Основні підходи до вивчення кодового перемикання

Кодове перемикання є одним із ключових явищ у дослідженнях білінгвізму, оскільки воно безпосередньо відображає спосіб взаємодії двох мов у мовній свідомості індивіда. У сучасній лінгвістиці цей феномен розглядається не як випадкове змішування мов, а як структурований і закономірний процес, що має власні механізми функціонування та виконує певні комунікативні функції [Герман, 2018].

У загальному розумінні кодове перемикання визначається як перехід мовця з однієї мовної системи на іншу в межах одного комунікативного акту. Водночас у науковій літературі наголошується, що цей процес не є хаотичним, оскільки підпорядковується як мовним, так і позамовним чинникам. Саме тому вивчення кодового перемикання потребує комплексного підходу, який поєднує структурні, функціональні та соціально зумовлені аспекти.

Одним із базових підходів до аналізу кодового перемикання є структурно-лінгвістичний. У межах цього підходу увага зосереджується на тому, як саме відбувається перехід між мовними системами: на рівні слова, фрази або речення. Дослідники, які працюють у цьому напрямі, підкреслюють, що кодове перемикання має внутрішню граматичну організацію і не порушує структурної цілісності висловлювання, а лише змінює його мовний код [Герман, 2018]. Це дозволяє розглядати його як частину мовної системи, а не як відхилення від норми.

Інший важливий напрям – соціолінгвістичний підхід, у межах якого кодове перемикання розглядається як результат взаємодії мов у соціальному середовищі. У цьому контексті воно виконує функцію маркера соціальної

ідентичності, рівня формальності або належності до певної групи мовців. Як зазначається у соціолінгвістичних дослідженнях, вибір мовного коду залежить від соціального контексту комунікації та може змінюватися залежно від статусу співрозмовника або ситуації спілкування [Красовська, Сухомлинов, Сигеда, 2020].

Поряд із цим активно розвивається психолінгвістичний підхід, у межах якого кодове перемикання пояснюється через когнітивні механізми обробки мовної інформації. У дослідженнях когнітивного контролю зазначається, що вибір мовного коду пов'язаний із процесами активації та пригнічення мовних систем у свідомості білінгва [Kheder, Kaan, 2021]. Таким чином, перемикання мов відбувається не лише під впливом зовнішніх умов, але й як результат внутрішньої когнітивної регуляції.

Окремий підхід становлять комунікативно-функціональні дослідження, у яких кодове перемикання розглядається як інструмент досягнення певних комунікативних цілей. У цьому випадку зміна мовного коду може використовуватися для підкреслення емоційності висловлювання, уточнення змісту або адаптації мовлення до співрозмовника. У сучасних емпіричних дослідженнях показано, що білінгви часто використовують перемикання кодів як засіб підсилення експресивності мовлення та структурування дискурсу [Williams, Srinivasan, Liu, Lee, Zhou, 2020].

Окремо слід відзначити дослідницькі підходи, які базуються на аналізі реальних мовних даних. У межах корпусних та експериментальних методів кодове перемикання вивчається на основі автентичних прикладів мовлення, зокрема соціальних мереж, усної комунікації та письмових текстів. Такий підхід дозволяє виявити реальні закономірності функціонування цього явища в природному мовному середовищі [Beatty-Martínez, Valdés Kroff, Dussias, 2018].

У сучасних оглядових дослідженнях також підкреслюється складність і багатовимірність феномена кодового перемикання. Зокрема, наголошується, що різні підходи не суперечать один одному, а доповнюють

загальну картину, дозволяючи розглядати це явище одночасно як структурне, когнітивне, соціальне та функціональне [Rayo, López, Kwon, 2024]. Така міждисциплінарність є необхідною умовою для його повного наукового опису.

Таким чином, сучасні підходи до вивчення кодового перемикання демонструють його складну природу та багаторівневу організацію. Воно розглядається як закономірний елемент білінгвальної мовної поведінки, що формується під впливом когнітивних механізмів, соціальних умов та комунікативних потреб. Узагальнення цих підходів створює теоретичну основу для подальшого аналізу типів і функцій кодових переходів, що будуть розглянуті у наступних розділах роботи.

Висновки до розділу 1

У межах першого розділу було розглянуто теоретичні засади дослідження індивідуального білінгвізму та кодового перемикання, що дозволило сформувати цілісне уявлення про ці явища як взаємопов’язані елементи мовної поведінки.

У результаті аналізу наукових підходів стало очевидно, що білінгвізм не можна зводити лише до факту володіння двома мовами. Це складне багаторівневе явище, яке охоплює не тільки мовну компетенцію, але й уміння гнучко використовувати мови залежно від умов спілкування. При цьому важливу роль відіграє те, що мовна система білінгва є нестабільною та змінною, оскільки перебуває під впливом соціального середовища, мовної практики та індивідуального досвіду мовця.

Окрему увагу було приділено розумінню індивідуального білінгвізму як динамічної системи. У цьому контексті дві мови не функціонують ізольовано, а формують єдину когнітивну структуру, у якій постійно відбувається взаємодія та конкуренція мовних елементів. Важливим є те, що

ця система не є стабільною: співвідношення мов може змінюватися протягом життя людини залежно від того, в якому середовищі вона перебуває та як часто використовує кожну з мов.

Також було звернуто увагу на те, що функціонування білінгвальної системи неможливо пояснити лише мовними факторами. Значний вплив мають соціальні умови, у яких відбувається комунікація, а також статус мов у суспільстві. Саме ці фактори значною мірою визначають, яка мова буде домінувати в конкретній ситуації спілкування.

Водночас важливим компонентом цієї системи є когнітивні механізми, які забезпечують контроль за вибором мовного коду. Завдяки їм мовець може швидко адаптуватися до ситуації спілкування та перемикатися між мовами без втрати змісту висловлювання. Це свідчить про те, що білінгвізм є не лише соціальним, але й когнітивно організованим явищем.

У процесі розгляду теоретичних підходів до кодового перемикання було показано, що це явище має складну природу і не зводиться до простого змішування мов. Воно може виконувати різні функції в мовленні – від структурної організації висловлювання до вираження емоцій, підкреслення значущості інформації або адаптації до співрозмовника. Це робить кодове перемикання важливим механізмом реалізації білінгвальної компетенції.

Узагальнюючи, можна сказати, що індивідуальний білінгвізм є складною, багаторівневою і динамічною системою, у якій мовні, когнітивні та соціальні чинники постійно взаємодіють між собою. Кодове перемикання в цій системі виступає природним і закономірним процесом, який відображає її гнучкість та адаптивність. Отримані теоретичні положення створюють основу для подальшого аналізу конкретних механізмів вибору мовного коду та практичного функціонування білінгвального мовлення.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ТА СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ЧИННИКИ ВИБОРУ МОВНОГО КОДУ

2.1. Психологічні механізми мовного кодування у білінгвів

Мовне кодування у білінгвів є складним психолінгвістичним процесом, який передбачає вибір, активацію та реалізацію однієї з мовних систем у конкретній комунікативній ситуації. На відміну від монолінгвального мовлення, де мовна система функціонує відносно стабільно, у білінгвів цей процес супроводжується постійною взаємодією двох мов, що потребує додаткових механізмів контролю та регуляції.

Однією з ключових особливостей мовного кодування у білінгвів є паралельна активація мов. Дослідження показують, що навіть у ситуації, коли мовець використовує лише одну мову, інша також залишається активною на когнітивному рівні. Це створює умови для конкуренції між мовними системами та вимагає ефективного механізму вибору необхідного мовного коду [Kheder, Kaan, 2021]. Таким чином, мовне кодування у білінгвів не є лінійним процесом, а включає складну взаємодію альтернативних мовних варіантів.

У цьому контексті важливу роль відіграє когнітивний контроль, який забезпечує регуляцію мовної діяльності. Він включає механізми пригнічення неактуальної мови та активації тієї, що відповідає комунікативній ситуації. Завдяки цьому білінгви здатні уникати неконтрольованого змішування мов і підтримувати цілісність висловлювання. Водночас рівень такого контролю може варіюватися залежно від мовної компетенції, досвіду використання мов і контексту спілкування.

Ще одним важливим аспектом мовного кодування є взаємозв’язок між мовою та мисленням. У білінгвів мовні системи можуть по-різному

відображати концептуальні структури, що впливає на процес формування висловлювання. У цьому контексті мовець не лише обирає мовний код, але й адаптує спосіб вираження думки відповідно до обраної мови. Дослідження приватного мовлення показують, що навіть внутрішнє мовлення у білінгвів може здійснюватися різними мовами залежно від ситуації або типу когнітивної діяльності [Sawyer, 2016].

Окрему роль у процесі мовного кодування відіграє емоційний фактор. Доведено, що білінгви можуть надавати перевагу певній мові для вираження емоцій або особистісно значущої інформації. Це пояснюється тим, що різні мови можуть бути пов’язані з різними життєвими досвідами або соціальними контекстами. У дослідженнях мовлення у сімейній комунікації встановлено, що перемикання мов часто відбувається саме в емоційно насичених ситуаціях [Williams, Srinivasan, Liu, Lee, Zhou, 2020].

Важливим компонентом мовного кодування є також автоматизація мовних процесів. У разі високого рівня володіння обома мовами значна частина операцій відбувається автоматично, без свідомого контролю. Однак у складних або незнайомих ситуаціях зростає роль свідомих механізмів регуляції, що може впливати на швидкість і точність мовлення. Це свідчить про те, що мовне кодування є гнучким процесом, який адаптується до умов комунікації.

Додатково слід зазначити, що мовне кодування у білінгвів тісно пов’язане з мовним досвідом. Частота використання кожної з мов, вік її засвоєння та сфери застосування визначають, наскільки швидко та ефективно мовець може активувати відповідний мовний код. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що ці фактори впливають не лише на мовну компетенцію, але й на когнітивні механізми, які лежать в основі мовлення [Rayo, López, Kwon, 2024].

Таким чином, мовне кодування у білінгвів є складним багаторівневим процесом, що включає паралельну активацію мов, когнітивний контроль, вплив емоційних і соціальних факторів, а також індивідуальний мовний

досвід. Його специфіка полягає у необхідності постійного вибору між альтернативними мовними системами та здатності ефективно керувати цим процесом. Розуміння цих механізмів є важливим для подальшого аналізу факторів, що впливають на вибір мовного коду в реальних комунікативних ситуаціях.

2.2. Соціальні та комунікативні фактори вибору мови

Вибір мовного коду у білінгвальному мовленні зумовлюється не лише внутрішніми когнітивними механізмами, а й широким спектром соціальних та комунікативних чинників. У реальних умовах спілкування мовець постійно співвідносить мовні ресурси з конкретною ситуацією, орієнтуючись на соціальний контекст, статус співрозмовника, тему розмови та мету комунікації. Саме тому мовна поведінка білінгва формується як результат взаємодії індивідуальних і соціальних факторів.

Одним із визначальних чинників є соціальне середовище, у якому функціонує мовець. У багатомовних спільнотах кожна мова має певний статус і сферу використання, що безпосередньо впливає на вибір мовного коду. Наприклад, одна мова може використовуватися в офіційних ситуаціях, тоді як інша – у неформальному спілкуванні. Такий розподіл функцій сприяє формуванню стійких мовних моделей поведінки [Красовська, Сухомлинов, Сигеда, 2020].

Не менш важливим є фактор співрозмовника. Білінгви часто змінюють мову залежно від того, з ким вони спілкуються, враховуючи мовну компетенцію партнера по комунікації, рівень близькості та соціальну дистанцію. У цьому контексті вибір мови виконує не лише комунікативну, але й соціальну функцію, оскільки дозволяє встановлювати або підкреслювати міжособистісні відносини.

Значний вплив на мовний вибір має також тема спілкування. Деякі теми можуть асоціюватися з певною мовою через освіту, професійну діяльність або культурний контекст. Наприклад, професійна термінологія часто закріплюється за тією мовою, якою вона була засвоєна. У результаті мовець може надавати перевагу одній мові при обговоренні конкретних питань, навіть якщо в інших ситуаціях використовує іншу.

Окремо слід виділити комунікативну мету як фактор вибору мовного коду. Мовець може свідомо змінювати мову для досягнення певного ефекту: підкреслення значущості інформації, створення емоційного впливу або уточнення змісту висловлювання. У цьому сенсі мова виступає не лише засобом передачі інформації, але й інструментом організації комунікації.

Дослідження мовлення у природному середовищі показують, що вибір мовного коду часто є результатом поєднання кількох факторів одночасно. Зокрема, у мовленні користувачів соціальних мереж спостерігається активне використання двох мов у межах одного дискурсу, що зумовлено як соціальними, так і комунікативними потребами [Pańka, 2021]. Це свідчить про те, що сучасні форми комунікації створюють нові умови для функціонування білінгвізму.

Важливим є також культурний аспект мовного вибору. Мова може виступати маркером ідентичності, відображаючи належність мовця до певної культурної або соціальної групи. У цьому випадку вибір мовного коду набуває символічного значення і використовується для самовираження або демонстрації групової приналежності.

Додатково слід враховувати вплив мовної політики та освітнього середовища. Умови навчання, офіційний статус мов і мовна політика держави можуть визначати рівень володіння мовами та частоту їх використання. У дослідженнях розвитку білінгвальної освіти підкреслюється, що інституційні фактори відіграють важливу роль у формуванні мовної поведінки [Лотфі Гаруді, 2020].

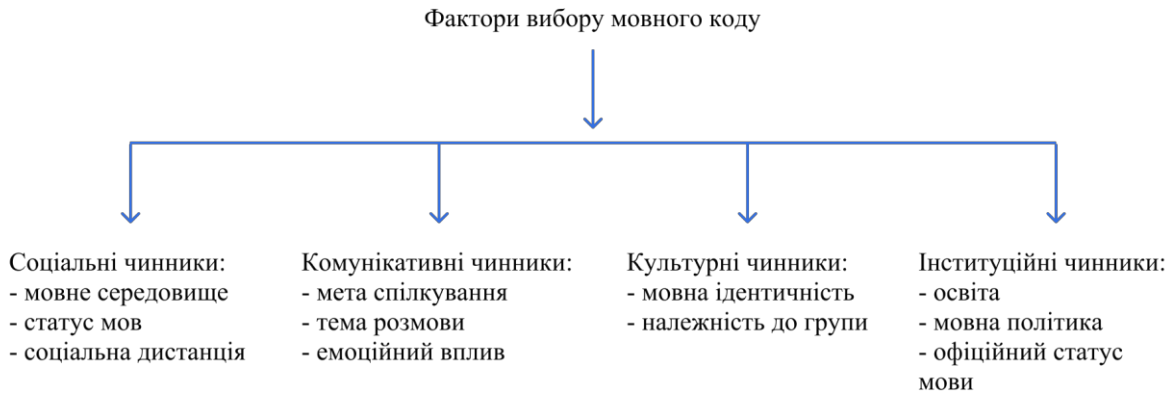

Рис. 2.1 Чинники, що впливають на вибір мовного коду

Таким чином, вибір мовного коду у білінгвів є результатом складної взаємодії соціальних, комунікативних і культурних чинників. Він залежить не лише від мовної компетенції індивіда, але й від конкретних умов спілкування, у яких відбувається мовлення. Розуміння цих факторів дозволяє глибше проаналізувати механізми функціонування білінгвального мовлення та підготувати основу для дослідження типів і функцій кодового перемикання.

2.3. Типи та функції кодових переходів у білінгвальному мовленні

Кодове перемикання у білінгвальному мовленні є складним і багатофункціональним явищем, яке проявляється у різних формах залежно від умов комунікації, рівня володіння мовами та індивідуальних особливостей мовця. Його дослідження передбачає не лише виявлення причин виникнення, але й класифікацію типів і визначення функцій, які воно виконує у мовленні.

Одним із найпоширеніших підходів до класифікації кодового перемикання є поділ за **структурним принципом**. У цьому випадку розрізняють перемикання на рівні окремих елементів мовлення. Зокрема, виділяють внутрішньореченнєве перемикання, коли зміна мови

відбувається в межах одного речення, міжреченнєве – коли мови чергуються між окремими висловлюваннями, а також вставні елементи, які включають окремі слова або фрази іншою мовою [Герман, 2018]. Така класифікація дозволяє описати формальні особливості цього явища і показує, що воно має чітку структурну організацію.

Окрім структурного підходу, кодове перемикання класифікують за **функціональним принципом**. У цьому контексті воно розглядається як інструмент реалізації різних комунікативних завдань. Однією з основних функцій є уточнення змісту висловлювання, коли мовець використовує іншу мову для точнішого або більш адекватного вираження думки. Це особливо характерно для ситуацій, коли певні поняття або терміни краще представлені в одній із мов.

Ще однією важливою функцією є експресивна. Перемикання мов може використовуватися для підсилення емоційного забарвлення висловлювання або вираження особистого ставлення мовця. Дослідження показують, що білінгви часто обирають іншу мову саме в емоційно насичених ситуаціях, що дозволяє їм більш точно передати внутрішній стан [Williams, Srinivasan, Liu, Lee, Zhou, 2020].

Крім того, кодове перемикання виконує соціальну функцію, пов’язану з ідентифікацією мовця. Використання тієї чи іншої мови може сигналізувати про належність до певної соціальної або культурної групи, а також про ступінь близькості між співрозмовниками. У цьому випадку перемикання мов виступає як засіб встановлення або підтримання соціальних зв’язків.

Не менш важливою є дискурсивна функція кодового перемикання. Воно може використовуватися для структурування мовлення, виділення окремих частин висловлювання або зміни теми розмови. Наприклад, перехід на іншу мову може сигналізувати про початок нового етапу комунікації або підкреслювати важливість певної інформації.

У сучасних дослідженнях також підкреслюється, що кодове перемикання не є випадковим або хаотичним процесом. Воно підпорядковується певним

закономірностям і залежить від сукупності факторів – когнітивних, соціальних і комунікативних. Аналіз реального мовлення показує, що білінгви використовують перемикання мов як природний інструмент організації комунікації, а не як порушення мовної норми [Beatty-Martínez, Valdés Kroff, Dussias, 2018].

Окремо слід зазначити, що у сучасному цифровому середовищі функції кодового перемикання розширюються. У мовленні користувачів соціальних мереж воно може виконувати додаткові функції, пов’язані з самовираженням, створенням стилю або адаптацією до аудиторії [Pańka, 2021]. Це свідчить про те, що кодове перемикання є динамічним явищем, яке змінюється разом із розвитком комунікативних практик.

Таким чином, типи та функції кодового перемикання відображають складну природу цього явища. Воно може проявлятися на різних структурних рівнях і виконувати широкий спектр функцій – від уточнення змісту до вираження емоцій і соціальної ідентичності. Розуміння цих аспектів є важливим для подальшого аналізу реального мовлення білінгвів.

Висновки до розділу 2

У другому розділі увага була зосереджена на чинниках, які визначають вибір мовного коду в білінгвальному мовленні, що дозволило розглянути це явище не лише з теоретичного, а й з функціонального боку.

Аналіз показав, що мовне кодування у білінгвів є складним психолінгвістичним процесом, у якому одночасно задіяні обидві мовні системи. Це створює ситуацію постійного вибору між мовами, який регулюється когнітивними механізмами контролю. Завдяки цим механізмам мовець здатний ефективно керувати мовною діяльністю, пригнічуючи неактуальний мовний код і активуючи той, що відповідає конкретній ситуації спілкування. Водночас на цей процес впливають індивідуальні

характеристики мовця, зокрема рівень володіння мовами, мовний досвід та частота їх використання.

Разом із тим було встановлено, що вибір мови не можна пояснити виключно внутрішніми когнітивними процесами. Значну роль відіграють соціальні та комунікативні фактори, серед яких особливе значення мають мовне середовище, статус мов, характеристики співрозмовника та мета спілкування. У реальних умовах комунікації ці фактори взаємодіють між собою, формуючи складну систему умов, у межах якої здійснюється мовний вибір. Це свідчить про те, що мовна поведінка білінгва є контекстуально зумовленою і змінюється залежно від ситуації.

Окрему увагу було приділено аналізу типів і функцій кодового перемикання, що дозволило розглянути його як невід'ємний елемент білінгвального мовлення. Було показано, що перемикання мов може реалізовуватися на різних рівнях мовної структури та виконувати широкий спектр функцій – від уточнення змісту до вираження емоцій і соціальної ідентичності. Це підтверджує, що кодове перемикання не є випадковим явищем, а виконує важливу роль у організації мовлення та досягненні комунікативних цілей.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що вибір мовного коду у білінгвів є результатом складної взаємодії когнітивних, соціальних і комунікативних чинників. Жоден із цих факторів не є визначальним сам по собі, оскільки мовна поведінка формується саме через їх поєднання. Такий підхід дозволяє розглядати білінгвальне мовлення як гнучку та адаптивну систему, що змінюється відповідно до умов комунікації.

Отримані результати створюють основу для переходу до практичного аналізу мовного матеріалу, який дає змогу виявити, як зазначені механізми реалізуються у реальному мовленні білінгвів.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ МОВНОГО МАТЕРІАЛУ

3.1. Методика збору та обробки емпіричних даних

Емпірична частина дослідження була побудована на спостереженні за реальними випадками білінгвального мовлення в умовах повсякденної комунікації. Основна увага приділялася тим ситуаціям, у яких мовці природно поєднують українську та англійську мови, не замислюючись над самим фактом перемикання.

Матеріал для аналізу збирався поступово, у процесі спостереження за усним та письмовим спілкуванням у неформальному середовищі. Це включало розмови між знайомими, фрагменти онлайн-листування, а також дописи в соціальних мережах. Такий підхід дозволив зафіксувати саме спонтанне мовлення, яке найкраще відображає реальні механізми кодового перемикання.

У центрі уваги перебували молоді білінгви, для яких характерне регулярне використання англійської мови поряд із рідною у навчанні, роботі або цифровому середовищі. Загалом було зібрано кілька десятків мовних прикладів, які виникали природньо в різних комунікативних ситуаціях. Важливим було те, щоб кожен випадок відображав реальне мовне середовище, а не штучно створену конструкцію.

Під час відбору матеріалу враховувався контекст появи іншомовних елементів. До аналізу включалися лише ті випадки, де перемикання мов не було результатом перекладу або стилізації, а виникало як природна частина мовлення. Це дозволило уникнути викривлення даних і зосередитися саме на автентичних прикладах білінгвальної поведінки.

Подальша робота з матеріалом передбачала його впорядкування за типами кодового перемикання. Умовно були виділені випадки, де зміна мови відбувалася всередині речення, між окремими висловлюваннями, а

також ситуації, коли іншомовні елементи виконували вставну або уточнювальну функцію. Такий поділ використовувався як аналітичний інструмент для зручності опису, що дало змогу класифікувати мовний матеріал.

Кожен приклад розглядався в контексті ситуації його появи: зверталася увага на тему розмови, характер спілкування та можливу комунікативну мету мовця. Це дозволило побачити, що вибір мовного коду рідко є випадковим і зазвичай пов’язаний із конкретними умовами комунікації.

Обробка матеріалу здійснювалася переважно через якісний аналіз, оскільки основним завданням було не стільки підрахувати випадки перемикання, скільки зрозуміти їхню природу. Кількісні спостереження використовувалися лише як допоміжний інструмент для виявлення загальних тенденцій.

Таким чином, зібраний матеріал дозволяє розглядати кодове перемикання як природний елемент білінгвального мовлення, який формується у реальних комунікативних умовах і залежить від контексту, досвіду мовця та характеру взаємодії.

3.2. Аналіз прикладів кодового перемикання у реальному мовленні

У процесі аналізу зібраного матеріалу було виявлено, що кодове перемикання у мовленні білінгвів проявляється досить природно і часто непомітно для самого мовця. У більшості випадків воно не є свідомою стратегією, а виникає як звичний спосіб висловлення думки в умовах одночасного використання двох мов.

Найпоширенішим типом у зібраному матеріалі виявилося внутрішньореченнєве перемикання, коли елементи іншої мови інтегруються безпосередньо в структуру речення. Наприклад:

«Я сьогодні мав meeting з командою і ми обговорювали новий проєкт».

У цьому випадку англійське слово не сприймається як щось окреме від речення, воно органічно входить у висловлювання. Подібні приклади свідчать про те, що для мовця важливішим є не мовний код як такий, а швидкість і зручність передачі змісту. Часто саме англійські лексеми закріплюються за певними поняттями, особливо у навчальному або професійному контексті.

Схожа ситуація спостерігається у прикладі:

«Мені треба ще finish цей звіт до вечора».

Тут перехід на англійське дієслово виглядає цілком природньо і не створює відчуття «перекладу». Це може свідчити про те, що в мовця активні обидві мовні системи, і вибір слова відбувається автоматично. У таких випадках важко говорити про чітке розділення мов – радше вони функціонують як єдиний комунікативний ресурс.

Трохи іншу функцію має міжреченнєве перемикання, коли мова змінюється між окремими висловлюваннями:

«Я вже закінчив роботу. Now I can finally relax».

Тут перше речення задає інформаційний зміст, а друге – додає емоційне завершення. Перехід на англійську підсилює відчуття «внутрішнього коментаря» і створює ефект більш неформального, особистого висловлювання. Такі переходи часто використовуються для зміни тональності або виділення емоційної реакції.

Окрему групу становлять вставні іншомовні елементи, які не змінюють структуру речення, але додають додатковий зміст або емоційний відтінок:

«Це було, honestly, не найкраще рішення».

У цьому випадку слово *honestly* виконує функцію коментування висловлювання. Воно не є обов’язковим для розуміння змісту, але впливає на сприйняття сказаного. Подібні елементи часто використовуються у спонтанному мовленні як спосіб підкреслити ставлення мовця до інформації.

У деяких випадках кодове перемикання виконує емоційну функцію:

«Це було so annoying, я реально не витримав».

Тут англійський фрагмент використовується для підсилення емоційного ефекту. У таких ситуаціях мова ніби «підбирається» під емоційний стан, і одна з мов може сприйматися як більш виразна або природна для передачі конкретного переживання.

Також було помічено, що в цифровому середовищі кодове перемикання часто виконує комунікативно-стильову функцію:

«Я виклав новий пост, check it out!»

У цьому випадку англійська частина виступає як звернення до аудиторії і додає елемент невимушеності. Подібні конструкції є типовими для онлайн-спілкування, де межі між мовами менш жорсткі, а стиль мовлення більш гнучкий.

Ще однією важливою тенденцією є залежність мовного вибору від тематики. Наприклад:

«Ми говорили про marketing strategy і нові підходи до реклами».

Тут англійські терміни використовуються не випадково – вони закріплені за професійною сферою і сприймаються як більш точні або звичні. Це свідчить про те, що мовне перемикання часто пов’язане не лише з мовними навичками, а й із сферою діяльності мовця.

Узагальнюючи, можна сказати, що кодове перемикання у зібраному матеріалі проявляється як природний і багатофункціональний механізм мовлення. Воно не порушує цілісності висловлювання, а навпаки – допомагає адаптувати його до конкретної ситуації, зробити більш точним, емоційним або зручним для мовця.

3.3. Узагальнення спостережень і висновки щодо мовного кодування білінгвів

Проведений аналіз емпіричного матеріалу дозволяє узагальнити спостереження щодо особливостей мовного кодування та кодового перемикання у білінгвальному мовленні (див. таб. 3.1).

Тип кодового перемикання	**Приклад мовлення**	**Комунікативна функція**	**Контекст використання**
Внутрішньореченнєве	«Я вже finished цей проєкт сьогодні»	Інтеграція іншомовних елементів у висловлювання	Неформальне спілкування
Міжреченнєве	«Ми довго це обговорювали. Then we decided to stop.»	Перемикання між мовними кодами для структуризації думки	Побутова комунікація
Ситуативне	«На парі викладач сказав: Please submit your work online»	Адаптація до офіційно-освітнього контексту	Навчальне середовище
Емоційне	«Це було really amazing, я навіть не очікував!»	Підсилення емоційної виразності	Спонтанне мовлення
Ідентифікаційне	«Це типу very aesthetic контент»	Вираження групової належності / молодіжного стилю	Соціальні мережі
Дискурсивне	«Well, я думаю, що це логічне рішення»	Організація структури висловлювання	Усна комунікація

Таблиця 3.1. Типи кодового перемикання та їх функції

Розглянуті приклади показують, що використання двох мов у процесі комунікації має не випадковий, а закономірний характер і відображає специфіку функціонування білінгвальної мовної системи.

Передусім варто зазначити, що мовне кодування у білінгвів характеризується високим рівнем гнучкості. Мовець не обмежується використанням однієї мовної системи, а вільно комбінує доступні мовні ресурси залежно від ситуації. Це свідчить про те, що білінгвальна компетенція реалізується не як сукупність окремих мовних знань, а як інтегрована система, у межах якої обидві мови взаємодіють між собою.

Аналіз показав, що найбільш поширеним є використання внутрішньореченнєвого кодового перемикання, що дозволяє мовцеві швидко інтегрувати елементи іншої мови у власне висловлювання. Така модель є зручною з погляду комунікації, оскільки не потребує повного переходу на інший мовний код і забезпечує безперервність мовлення. Водночас вона свідчить про високий рівень автоматизації мовних процесів, коли мовець не здійснює свідомого перекладу, а безпосередньо використовує доступні мовні одиниці.

Разом із тим було встановлено, що кодове перемикання виконує різноманітні функції, які залежать від конкретної комунікативної ситуації. У деяких випадках воно використовується для уточнення або конкретизації змісту, в інших – для вираження емоцій або підсилення експресивності висловлювання. Окрім цього, перемикання мов може виконувати роль дискурсивного маркера, допомагаючи структурувати мовлення та організовувати його логічну послідовність.

Важливим результатом дослідження є також встановлення залежності між вибором мовного коду та контекстом спілкування. Було виявлено, що мовне перемикання частіше виникає у неформальних ситуаціях, де відсутні жорсткі мовні обмеження. У таких умовах мовець має більшу свободу у використанні мов і може комбінувати їх відповідно до власних потреб. Водночас у більш формалізованих контекстах спостерігається тенденція до зменшення кількості кодових переходів.

Окрему роль відіграє тематичний фактор. У процесі аналізу було помічено, що використання певної мови часто пов’язане з конкретною

сферою діяльності або типом інформації. Зокрема, професійна лексика частіше реалізується тією мовою, у якій вона була засвоєна. Це підтверджує, що мовне кодування у білінгвів залежить не лише від загального рівня володіння мовами, але й від досвіду їх використання у різних сферах.

Також результати дослідження свідчать про те, що кодове перемикання може виступати засобом вираження індивідуального стилю мовлення. Білінгви використовують його не лише з практичною метою, але й як елемент самовираження, що особливо помітно у цифровому середовищі. Це підкреслює роль мовного перемикання як соціально та культурно зумовленого явища.

Узагальнюючи отримані результати, можна зробити висновок, що мовне кодування у білінгвів є складним процесом, який формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Кодове перемикання виступає одним із ключових механізмів цього процесу, забезпечуючи гнучкість і адаптивність мовлення. Воно дозволяє мовцеві ефективно використовувати наявні мовні ресурси та адаптувати комунікацію до конкретних умов.

Отже, результати проведеного аналізу підтверджують, що кодове перемикання є невід’ємною складовою білінгвального мовлення і виконує важливу роль у реалізації мовної компетенції. Виявлені закономірності створюють основу для подальшого осмислення особливостей мовної поведінки білінгвів і можуть бути використані у подальших дослідженнях цього явища.

Висновки до розділу 3

Проведений аналіз реального мовного матеріалу показав, що кодове перемикання у білінгвальному мовленні є звичним і доволі закономірним явищем, яке природно інтегрується в повсякденну комунікацію.

Насамперед помітно, що білінгви не сприймають дві мови як окремі ізольовані системи. У реальному мовленні вони постійно взаємодіють, і

перехід між ними відбувається без різких «перемикань», а часто майже непомітно. Особливо це видно у внутрішньореченнєвому типі, який виявився найпоширенішим і найбільш природним для спонтанного мовлення.

Також було видно, що кодове перемикання не має однієї сталої функції. У різних ситуаціях воно використовується по-різному: іноді для точнішого вираження думки, іноді для емоційного підсилення, а іноді просто як зручний спосіб швидко висловитися. У цифровому спілкуванні це явище ще більш виражене, оскільки там мовні межі стають менш жорсткими.

Окремо варто відзначити, що вибір мовного коду майже завжди залежить від контексту. Люди змінюють мову не випадково, а під впливом ситуації, теми розмови або співрозмовника. При цьому простежується тенденція: чим менш формальне спілкування, тим більше свободи у змішуванні мов.

Узагальнюючи, можна сказати, що результати практичного аналізу підтверджують те, що білінгвальне мовлення є гнучкою системою, де кодове перемикання виступає природним інструментом адаптації до комунікативних умов. Воно не порушує мовну систему, а навпаки – допомагає їй функціонувати більш ефективно в умовах багатомовності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно розглянути індивідуальний білінгвізм як динамічне мовне явище, що формується на перетині когнітивних, соціальних і комунікативних чинників. У ході роботи стало очевидно, що білінгвізм не можна зводити лише до факту володіння двома мовами. Натомість він виступає складною системою, у якій обидві мовні підсистеми перебувають у постійній взаємодії та взаємовпливі, формуючи індивідуальну мовну поведінку.

Аналіз наукових підходів до розуміння білінгвізму показав, що сучасна лінгвістика поступово відходить від статичного трактування цього явища. Якщо раніше основна увага приділялася рівню володіння мовами, то нині акцент зміщується на процесуальний характер мовлення білінгва. У цьому контексті індивідуальний білінгвізм постає як гнучка система, яка змінюється залежно від життєвого досвіду мовця, умов комунікації та сфери використання мов.

Особливу увагу в роботі було приділено мовному кодуванню як одному з ключових механізмів білінгвального мовлення. У процесі дослідження з’ясовано, що вибір мовного коду не є випадковим або хаотичним. Він визначається сукупністю чинників, серед яких важливу роль відіграють комунікативна ситуація, тематика розмови, мовне середовище, рівень володіння мовами, а також індивідуальні психологічні особливості мовця. Таким чином, мовне кодування можна розглядати як адаптивний механізм, що забезпечує ефективність спілкування.

Значну увагу було приділено аналізу кодового перемикання як одного з найбільш виразних проявів індивідуального білінгвізму. У результаті дослідження встановлено, що кодове перемикання є невід’ємною частиною мовної поведінки білінгвів і виконує низку важливих функцій. Зокрема, воно може використовуватися для уточнення змісту висловлювання,

передачі емоційного стану, підкреслення певних смислових акцентів, а також для адаптації мовлення до співрозмовника або ситуації спілкування.

Аналіз емпіричного матеріалу показав, що у реальному мовленні кодове перемикання відбувається переважно спонтанно і часто не усвідомлюється мовцем як окремий процес. Це свідчить про високий рівень інтеграції двох мовних систем у свідомості білінгва. Найпоширенішими виявилися внутрішньореченнєві переходи між мовами, а також використання іншомовної термінології у професійних або навчальних контекстах. Такі випадки демонструють, що мовний вибір часто зумовлений не лише мовною компетенцією, а й практичною доцільністю.

Важливим результатом дослідження є розуміння того, що у свідомості індивідуального білінгва мови не функціонують як ізольовані системи. Вони утворюють єдиний комунікативний простір, у якому мовець вільно комбінує мовні ресурси залежно від конкретних умов. Це дозволяє по-новому інтерпретувати кодове перемикання – не як відхилення від мовної норми, а як природний і ефективний спосіб організації мовлення.

Крім того, результати дослідження підтверджують, що індивідуальний білінгвізм є показником когнітивної гнучкості мовця. Здатність швидко змінювати мовний код, адаптувати мовлення до різних ситуацій і поєднувати елементи різних мов свідчить про складні процеси, що відбуваються на рівні мовної свідомості. Це підкреслює необхідність міждисциплінарного підходу до вивчення білінгвізму, який поєднує лінгвістичні, психолінгвістичні та соціолінгвістичні аспекти.

Узагальнюючи отримані результати, можна зробити висновок, що індивідуальний білінгвізм є багатовимірним явищем, яке не обмежується мовною компетенцією, а охоплює широкий спектр когнітивних і соціальних процесів. Його вивчення дозволяє глибше зрозуміти закономірності мовної поведінки людини в умовах багатомовного середовища та специфіку взаємодії мов у свідомості мовця.

Перспективи подальших досліджень пов’язані з більш детальним вивченням впливу цифрового середовища на розвиток білінгвального мовлення, зокрема ролі соціальних мереж у формуванні нових моделей мовної поведінки. Окремий інтерес становить дослідження емоційного аспекту кодового перемикання, а також аналіз індивідуальних відмінностей у мовному виборі білінгвів залежно від їхнього досвіду, віку та рівня мовної компетенції. Перспективним також є подальше дослідження функціонування білінгвізму у професійних середовищах, де поєднання мов стає важливим інструментом комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білінгвізм. *Велика українська енциклопедія.* URL: https://vue.gov.ua/Білінгвізм (дата звернення: 18.04.2026).

2. Бойко Н. Соціолінгвістичні виміри білінгвізму в освітньому просторі України. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*. 2019. Вип. 23 (1). С. 44–51.

3. Бурейко Н. Особливості розвитку соціального інтелекту у студентів-білінгвів. *Психологія і особистість.* 2016. № 1. С. 109–118.

4. Герман Л. Теоретичні засади вивчення перемикання кодів як одного із результатів мовного контактування. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави.* 2018. С. 151–154.

5. Голобородько Є. Дитяча двомовність : особливості мовного розвитку / Є. Голобородько. Львів : ЛНУ, 2015. 144 с.

6. Жовтобрюх М. Моделі білінгвізму : історія і сучасність / М. Жовтобрюх. Харків : ХНУ, 2002. 132 с.

7. Заболотна І. Індивідуальний білінгвізм як феномен мовної особистості. *Мовознавство.* 2018. № 5. С. 43–52.

8. Зязюн І. Нейролінгвістичні аспекти білінгвізму / І. Зязюн. Київ : Видавництво НаУКМА, 2020. 220 с.

9. Клименко Н. Білінгвізм в українському освітньому просторі : соціокультурні виклики та перспективи. *Проблеми сучасного мовознавства.* 2021. № 2 (18). С. 59–68.

10. Крапива Ю. В. До питання про білінгвізм. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія».* Вип. 73. 2015. С. 20–22.

11. Красовська Г., Сухомлинов О., Сигеда П. Соціолінгвістичний компендіум. Київ : Талком, 2020. 336 с.

12. Лотфі Гаруді Г. С. Розвиток білінгвальної шкільної освіти в Англії та Уельсі : дис. … канд. педагог. наук. Київ, 2020. 282 с.

13. Масенко Л. Двомовність в Україні : соціолінгвістичний аспект / Л. Масенко. Київ : Видавництво НаУКМА, 2010. 280 с.

14. Масенко Л. Мовна політика і білінгвізм : трансформації у постсоціалістичних суспільствах / Л. Масенко. Київ : Видавництво НаУКМА, 2017. 256 с.

15. Масенко Л. Мовна ситуація в Україні : між конфліктом і консенсусом. *Сучасність.* 2008. № 5. С. 25–33.

16. Матвєєва Н. Українсько-російський білінгвізм і диглосія в сучасному комунікативному просторі Києва. URL : http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/18591 (дата звернення: 25.03.2026).

17. Остапенко І. Мова, ідентичність і війна : трансформація мовної ситуації в Україні після 2022 року. *Сучасна філологія.* 2022. № 5. С. 23–30.

18. Пангелова М. Змішування та перемикання мовленнєвих кодів української еміграції (на прикладі мемуарних та епістолярних творів Уласа Самчука). *Psycholinguistics.* 2022. № 24 (2). С. 254–276. DOI : https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-2-254-276 (дата звернення: 08.04.2026).

19. Руденко М. Коди в соцмережах як новий мовний репертуар. 2020. 105 с.

20. Сніжко Н. Реалізація білінгвальної освіти в українських закладах вищої освіти. *Виховання та освіта.* 2023. № 3. С. 35–39.

21. Соколова С. Особливості сучасної мовної ситуації України у дзеркалі соціології та соціолінгвістики. *Українська мова.* 2018. № 2 (66). С. 3–19.

22. Ставицька Л. О. Двомовність : сучасний стан дослідження. *Українська мова.* 2005. № 3. С. 3–15.

23. Струк Д. Українсько-російська двомовність : соціолінгвістичний аналіз / Д. Струк. Львів : ЛНУ, 2016. 184 с.

24. Тараненко О. Суспільно-мовна ситуація в Україні і мовна політика : спроба аналізу. *Мовознавство*. 2007. № 1. С. 3–15.

25. Тищенко Т. Мовна інклюзія як чинник мовної політики в Україні. *Мовознавство.* 2021. № 4. С. 35–43.

26. Чуб М. Р. Індивідуальний білінгвізм як динамічна мовна практика. *Пріоритетні напрямки та вектори розвитку світової науки* : матеріали X Міжнародної студентської наукової конференції, м. Кременчук, 24 квітня, 2026 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2026. С. 167–168.

27. Шевчук-Клюжева О. Соціолінгвістичний аспект українсько-російського дитячого білінгвізму на основі опитування українських родин. *Cognitive Studies | Études cognitives.* 2020. № 20. С. 1–15. DOI : https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=PCD55EQAAAAJ&citation_for_view=PCD55EQAAAAJ:WF5omc3nYNoC (дата звернення: 08.04.2026).

28. Androutsopoulos J. Networked multilingualism : Some language practices on Facebook and their implications. *International Journal of Bilingualism.* 2015. Vol. 19 (2). P. 185–205. DOI : https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1367006913489198 (дата звернення: 02.04.2026).

29. Annick D. H. Individual bilingualism. *Harmonious Bilingualism Network.* DOI : https://www.researchgate.net/publication/349347878_Individual_Bilingualism (дата звернення: 01.04.2026).

30. Antoniou M., Pliatsikas C., Schroeder S. R. New approaches to how bilingualism shapes cognition and the brain across the lifespan : Beyond the false dichotomy of advantage versus no advantage. DOI : https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1149062/full (дата звернення: 29.03.2026).

31. Bari W. Bilingualism as a life experience. DOI : https://www.gse.harvard.edu (дата звернення: 20.03.2026).

32. Beatty-Martínez A. L., Valdés Kroff J. R., Dussias P. E. From the Field to the Lab : A Converging Methods Approach to the Study of Codeswitching. *Languages.* 2018. Vol. 3, No. 2. P. 19. DOI : https://doi.org/10.3390/languages3020019 (дата звернення: 29.03.2026).

33. Bialystok E. Bilingualism in Development : Language, Literacy, and Cognition. Cambridge : *Cambridge University Press*, 2001.

34. Bialystok E. The bilingual adaptation : How minds accommodate experience. *Psychological Bulletin.* 2017.

35. Kheder S., Kaan E. Cognitive control in bilinguals : Proficiency and code-switching both matter. *Cognition*. 2021. Vol. 209. DOI : https://doi.org/10.1016/j.cognition.2020.104575 (дата звернення: 02.04.2026).

36. Krapyva Yu., Sukhovii M. Dynamics of acquiring bilingualism in childhood. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи* : зб. матеріалів XLI Міжнарод. наук.-практ. інтернет-конф., 25 вересня 2024 р. Переяслав, 2024. Вип. 41. С. 152–155.

37. Myers-Scotton C. Multiple Voices: An Introduction to Bilingualism. Malden : Blackwell, 2006. 457 p.

38. Pańka D. Polish-English code-switching in the language of Polish Facebook users. *Theory and Practice of Second Language Acquisition.* 2021. Vol. 7, No. 1. P. 99–120. DOI : https://doi.org/10.31261/TAPSLA.7791 (дата звернення: 05.04.2026).

39. Rayo W., López A., Kwon M. The complexity in bilingual code-switching research : a systematic review. *Languages*. 2024. Vol. 9, No. 6. P. 217. DOI : https://doi.org/10.3390/languages9060217 (дата звернення: 12.04.2026).

40. Sawyer J. In what language do you speak to yourself? A review of private speech and bilingualism. *Early Childhood Research Quarterly.* 2016. Vol. 36, No. 3. P. 489–505. DOI :

https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.ecresq.2016.01.010 (дата звернення: 08.04.2026).

41. Williams A., Srinivasan M., Liu C., Lee P., Zhou Q. Why do bilingual code-switch when emotional? : Insights from immigrant parent-child interactions. *Emotion.* 2020. Vol. 20, No. 5. P. 830–841. DOI : https://doi.org/10.1037/emo0000568 (дата звернення: 02.04.2026).